

RAHSIA

**KEMENTERIAN KEWANGAN
PEMBENTANGAN KERTAS CADANGAN
RANG UNDANG-UNDANG (2017) PERBEKALAN 2017/2018
MAJLIS MESYUARAT NEGARA 2017**

RAHSIA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين وبه نستعين على أمور الدنيا والدين

والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين سيدنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

1. Tujuan Rang Undang-Undang ini adalah **"Untuk membenarkan pengeluaran, sejumlah Lima Ribu, Tiga Ratus Juta Ringgit Brunei ataupun (B\$5,300,000,000.00) dari Kumpulanwang Yang Disatukan, bagi perkhidmatan Tahun Kewangan 2017/2018, dan untuk memperuntukkannya, bagi maksud-maksud yang dinyatakan dalam Jadual.** Dalam berbuat demikian dan sebagai asas dalam menyediakan Belanjawan Negara Tahun Kewangan 2017/2018, saya memohon izin bagi menghuraikan secara ringkas keadaan semasa ekonomi Negara dan dunia, serta cabaran-cabarannya kepada ekonomi negara. Tumpuan utama ialah situasi pasaran minyak dunia pada masa ini dengan harga di tahap yang masih rendah sejak hampir tiga tahun, dengan jangkaan ianya akan terus berada pada kadar yang rendah bagi satu tempoh yang panjang.

2. Insya Allah, kaola juga akan mengongsikan langkah-langkah yang sedang diambil dan dirancang secara bersepadu oleh pihak Kerajaan, dalam kita sama-sama menangani cabaran-cabaran yang dihadapi, semata-mata bagi keutuhan ekonomi, dan kesejahteraan Rakyat dan Penduduk di Negara ini, secara progresif dan *sustainable*.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua,

3. Alhamdulillah, kita amat bersyukur kehadiran Allah Subhanahu Wata'ala yang Maha Pemurah Lagi Maha Penyayang, kerana di atas limpah rahmatNya jua, serta dengan berkat kepimpinan dan wawasan Kebawah Duli Yang Maha Mulia, Paduka Seri Baginda Sultan Haji

RAHSIA

Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah, Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, Negara kita masih mampu menangani cabaran kelembapan ekonomi dan penurunan hasil pendapatan Kerajaan, yang dialami secara berterusan sejak hampir tiga tahun kebelakangan ini, di mana kesejahteraan rakyat dan penduduk di Negara ini, terus diberikan keutamaan. Pada tempoh tersebut, Kerajaan juga telah dapat melaksanakan beberapa pembaharuan perancangan perbelanjaan, agar lebih menjurus kepada mendukung keutamaan perbelanjaan Kerajaan (*priority spending*). Apa yang dihasratkan, dengan inisiatif-inisiatif yang dilaksanakan, matlamat Kerajaan untuk menjana dan memperluas asas aktiviti perekonomian, asas sumber hasil, dan mewujudkan lebih banyak peluang pekerjaan kepada anak-anak tempatan secara *sustainable*, Insya Allah, akan dapat dicapai dengan lebih berkesan.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

4. Tahap harga minyak dunia yang rendah secara berterusan telah memberikan impak yang signifikan kepada ekonomi Negara. Dari segi Keluaran Dalam Negeri Kasar pada harga tetap, ekonomi Negara dianggarkan menurun sebanyak 2.7% pada tahun 2016. Eksport dan Import Negara juga turut terjejas. Pada tahun 2016, jumlah eksport telah menurun sebanyak 22.7% kepada \$6.74 billion berbanding \$8.71 billion pada tahun 2015. Manakala, jumlah import telah menurun sebanyak 17.1% kepada \$3.69 billion berbanding \$4.45 billion dalam tempoh yang sama.

5. Justeru, keadaan ini telah menjejaskan kedudukan fiskal Kerajaan. Negara telah merekodkan kadar defisit yang tinggi sebanyak 15.4% dari KDNK atau \$2.6 billion bagi Tahun Kewangan 2015/2016. Kadar defisit tinggi ini direkodkan walaupun Kerajaan telah berjaya mengawal perbelanjaannya, yang berkurangan sebanyak 13% kepada \$6.3 billion berbanding \$7.3 billion pada tahun kewangan sebelumnya. Demikian juga, bagi tempoh sembilan (9) bulan pertama Tahun Kewangan 2016/2017, imbalan fiskal Kerajaan telah merekodkan defisit sebanyak \$2.5 billion berikutan penurunan berterusan hasil pendapatan Kerajaan dari Sektor Minyak dan Gas iaitu sebanyak 36.4% kepada \$1.4 billion sahaja berbanding perbelanjaan Kerajaan berjumlah \$4.4 billion.

6. Di sebalik pertumbuhan negatif KDNK Negara, pada tahun 2016, beberapa sektor, Alhamdulillah, telah mencatatkan pertumbuhan positif. Antaranya adalah Sektor Kewangan sebanyak **8.8%**; Sektor Elektrik dan Air sebanyak **4.3%**. Sektor Perkhidmatan Domestik sebanyak **2.0%**; Sektor Hartanah dan Pemilikan Tempat Kediaman sebanyak **1.8%**; Sektor Hotel dan Restoran sebanyak **1.3%**, dan Sektor Perhubungan sebanyak **0.3%**. Dalam pada

RAHSIA

itu, pada suku ketiga 2016, jumlah aset dan deposit bank masing-masing telah meningkat sebanyak 6.6% dan 3.4% tahun-ke-tahun, manakala, matawang dalam edaran (*currency in circulation*) berkembang 1.7% tahun-ke-tahun, yang mencerminkan permintaan berterusan bagi urus niaga.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan,

7. International Monetary Fund (IMF) dalam Laporan World Economic Outlook Update keluaran Januari 2017 mengekalkan unjuran pertumbuhan ekonomi dunia sebanyak 3.4% dan 3.6% masing-masing bagi tahun 2017 dan 2018. Unjuran ini didorong oleh prospek yang menggalakkan di Amerika Syarikat, Republik Rakyat China, Eropah dan Jepun. Para penganalisa meramalkan aktiviti ekonomi global akan lebih giat, jika dasar rangsangan ekonomi (*policy stimulus*) di Amerika Syarikat dan Republik Rakyat China memberi impak yang lebih signifikan daripada jangkaan awal.

8. Meninjau prospek pasaran minyak dunia, sejak awal tahun 2017 ini, harga minyak telah meningkat secara perlahan berikutan keputusan yang dicapai oleh negara-negara OPEC dan Bukan OPEC untuk menghadkan tahap pengeluaran minyak dengan pengurangan kira-kira 1.2 juta tong sehari. Walaubagaimanapun, pergerakan harga minyak terus menunjukkan ketidaktentuan. Ianya dipengaruhi oleh faktor-faktor luaran antaranya pergerakan nilai Dollar Amerika, kebimbangan mengenai komitmen pengeluar minyak global terhadap perjanjian pengurangan pengeluaran minyak, dan baru-baru ini, jangkaan peningkatan pengeluaran minyak shale di Amerika Syarikat; dan lain-lain. IMF juga telah mengemasikinkan purata harga minyak UK Brent, Dubai Fateh dan West Texas Intermediate bagi tahun 2017 kepada US\$51.20 setong dan US\$53.10 setong bagi tahun 2018. Walaupun harga minyak ini dijangka akan stabil, namun ianya berada pada kadar yang jauh rendah berbanding harga melebihi US\$100 setong yang pernah dicapai bagi komoditi ini tiga tahun lepas.

9. Apa yang pasti, sebagai negara pengeluaran minyak, kedudukan harga minyak dunia akan terus mempengaruhi ekonomi Negara ini. Ke arah itu, bagi mendukung usaha penstabilan harga minyak dunia, Negara Brunei Darussalam bersama 10 negara-negara pengeluar minyak bukan OPEC telah bersetuju menyertai Deklarasi Kerjasama Ahli OPEC/Bukan OPEC pada bulan Disember 2016 yang lalu. Melalui kerjasama ini, Negara akan melaksanakan penyelarasan sukarela bagi pengeluaran minyak mentah Negara mulai 1 Januari 2017 selama enam bulan, yang boleh dilanjutkan selama enam bulan lagi, bergantung kepada keadaan pasaran dan prospek semasa.

RAHSIA

10. Dari sudut perbelanjaan, pihak Kerajaan akan terus mengambil langkah-langkah pengawalan agar sumber kewangan Negara lebih ditumpukan kepada usaha membangun asas ekonomi yang luas dan *sustainable* dalam jangkamasa panjang. Ke arah itu, dasar '**Fiscal Consolidation**' dan '**Fiscal Sustainability**' akan terus menjadi teras dalam pengurusan kewangan Kerajaan.

11. Selaras dengan usaha transformasi sistem belanjawan Negara, sebagai kesinambungan kepada pengenalan 'Program and Performance Budgeting (PPB)' pada belanjawan Tahun Kewangan 2016/2017, Kerajaan akan melaksanakan satu lagi pembaharuan mulai 1 April 2017. Dalam pembaharuan ini, Perbelanjaan Biasa (*Ordinary Expenditure*) akan digabungkan dengan Perbelanjaan Kemajuan (Rancangan Kemajuan Negara), manakala kategori Perbelanjaan Khas akan ditiadakan. Matlamat penggabungan ini adalah bagi meningkatkan ketelusan dan keberkesanan kepada proses pengagihan dan pemantauan peruntukan Kerajaan, terutama bagi perbelanjaan-perbelanjaan operasi dan bukan operasi.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

12. Berdasarkan kepada perkembangan-perkembangan ekonomi terkini, dan unjuran hasil aktiviti-aktiviti perniagaan dan pelaburan yang sedang giat dijalankan di Negara ini, Jabatan Perancangan dan Kemajuan Ekonomi (JPKE) di Jabatan Perdana Menteri mengunjurkan ekonomi Negara akan berkembang pada kadar **0.8%** bagi tahun 2017. Unjuran tahun ini adalah mengambilkira projek-projek yang sedang diusahakan, antaranya dalam mengukuhkan integriti aset-aset di sektor minyak dan gas, dan program-program FDI yang berjalan pada masa ini. Bagi jangkamasa pendek dan sederhana, pertumbuhan ekonomi Negara akan terus bergantung kepada tahap pengeluaran minyak dan gas Negara, hasil minyak di pasaran dunia, dan keadaan ekonomi global; manakala pelaburan-pelaburan dan produktiviti Sektor Swasta dijangka akan terus meningkat, yang diharap akan dapat mengimbangi pergantungan dalam jangkamasa sederhana dan panjang.

13. Dengan prospek ekonomi global dan juga domestik seperti yang dibentangkan tadi, serta senario hasil pendapatan Kerajaan daripada Sektor Minyak dan Gas, Anggaran Hasil Kerajaan bagi Tahun Kewangan 2017/2018 adalah diunjurkan berjumlah **B\$3,450.84 juta** (Tiga Ribu, Empat Ratus Lima Puluh Perpuluhan Lapan Empat Juta Ringgit Brunei). Unjuran ini mengambilkira hasil daripada Sektor Minyak dan Gas dianggarkan sebanyak **\$2,509.51**

RAHSIA

juta, manakala Sektor Bukan Minyak dan Gas dianggarkan menyumbang sebanyak **\$941.33 juta**, iaitu 27.3% daripada anggaran kutipan hasil keseluruhan.

14. Dengan mengambilkira kedudukan fiskal Negara yang berhadapan dengan cabaran defisit yang tinggi pada Tahun Kewangan 2016/2017, Kerajaan akan terus giat meningkatkan lagi usaha-usaha untuk mengurangkan jurang defisit belanjawan Negara. Langkah ini bertujuan untuk mewujudkan 'Fiscal Space' yang cukup, agar perbelanjaan Kerajaan akan dapat disalurkan kepada mendukung aktiviti-aktiviti perekonomian yang dikenalpasti. Matlamat perancangan ini adalah selaras dan sejajar dengan dasar pemelbagaian sumber ekonomi Negara, dengan membina asas ekonomi yang lebih kukuh, luas dan berdayatahan. Dengan mengambilkira keperluan ini, cadangan Belanjawan bagi Tahun Kewangan 2017/2018 ini, dirancang dengan Tema "**Belanjawan Seimbang Bagi Mendukung Pertumbuhan Ekonomi Yang Mampan (*Sustainable*)**". Penekanan kepada mencapai Belanjawan seimbang adalah bertujuan untuk memelihara keutuhan kewangan Negara dari terjejas berikutan keadaan ekonomi global yang tidak menentu pada masa ini dan sukar diramal pada tahun-tahun yang mendatang.

15. Dalam merancang pelaksanaan perbelanjaan berdasarkan tema tersebut, usaha-usaha untuk memperkembangkan Sektor Swasta Bukan Minyak dan Gas Negara, akan terus dijadikan keutamaan. Berbagai usaha dan inisiatif telah diambil oleh agensi-agensi Kerajaan yang berkenaan untuk mencapai objektif tersebut. Ini termasuklah dalam menarik lebih banyak Pelaburan Langsung Asing (*Foreign Direct Investments*); mempergiatkan lagi perkembangan syarikat-syarikat berkaitan Kerajaan (GLCs); memantapkan Perusahaan-Perusahaan Mikro, Kecil dan Sederhana (PMKS); meneliti peraturan-peraturan dan undang-undang untuk dikemaskinikan bagi memudahcara perniagaan; dan lain-lain. Dengan usaha dan inisiatif-inisiatif yang sedang dilaksanakan dan dirancang, Insya Allah, kadar pengeluaran dan eksport Negara diharap akan dapat dipertingkatkan terutama sumbangan dari sektor bukan minyak dan gas kepada KDNK Negara.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

16. Berasaskan faktor-faktor yang telah dibentangkan sebentar tadi, Anggaran Perbelanjaan bagi Tahun Kewangan 2017/2018, termasuk peruntukan bagi Kumpulanwang Kemajuan, dicadangkan keseluruhannya, sebanyak **Lima Ribu Tiga Ratus Juta Ringgit Brunei (\$5,300,000,000.00)**. Jumlah ini mengambilkira unjuran hasil pendapatan Kerajaan bagi Tahun Kewangan berkenaan selaras dengan usaha dalam menangani defisit

RAHSIA

belanjawan. Namun, cadangan jumlah perbelanjaan ini adalah masih jauh lebih tinggi, berbanding Anggaran Hasil Kerajaan yang dinyatakan tadi mengambilkira kepada keperluan perbelanjaan bagi program dan projek yang dirancang. Dengan imbangan fiskal Tahun Kewangan 2017/2018 ini yang diunjurkan terus mengalami defisit bagi tahun keempat berturut-turut, selain langkah pengawalan perbelanjaan Kerajaan diambil, usaha-usaha untuk meningkatkan hasil Kerajaan juga perlu dipergiatkan agar program dan projek yang dikenalpasti bagi perkembangan, termasuk sosio-ekonomi Negara, akan terus dapat dilaksanakan.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua,

17. Bagi mendukung tema Belanjawan Tahun Kewangan 2017/2018, tumpuan dan keutamaan perbelanjaan Kerajaan bagi Tahun Kewangan tersebut dijuruskan kepada mendukung lima fokus utama seperti berikut:-

- i. ***Prudent Spending* ataupun Perbelanjaan Berhemat.**
- ii. **Meningkatkan Produktiviti Negara**
- iii. **Memudahcara Perniagaan.**
- iv. **Membina Kapasiti dan Modal Insan dan**
- v. **Memelihara Kesejahteraan Awam**

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

18. Izinkan kaola menghuraikan secara ringkas keutamaan-keutamaan berkenaan.

Pertama ***Prudent Spending* ataupun Perbelanjaan Berhemat.**

19. Walaupun dalam keadaan sumber hasil pendapatan Negara yang terhad pada masa ini, Alhamdulillah, Kerajaan masih terus dapat merancang perbelanjaan-perbelanjaan bagi melaksanakan Projek dan Program yang berkeutamaan. Antara langkah pengawalan perbelanjaan Kerajaan yang telah dilaksanakan termasuklah mengemasikinkan kemudahan-kemudahan yang dihulurkan bagi pegawai-pegawai Kerajaan yang menghadiri kursus-kursus dan persidangan di luar Negeri; meneliti bagi 'right-sizing' Perkhidmatan Awam; meneliti perbelanjaan-perbelanjaan utiliti yang boleh dijimatkan seperti penggunaan elektrik, air, telefon dan lain-lain. Dalam ertikata lain, fokus penjimatan Kerajaan adalah tertumpu kepada pengurangan perbelanjaan yang kurang berkeutamaan dan mengelakkan pembaziran.

RAHSIA

20. Pada masa yang sama, usaha untuk meningkatkan hasil Kerajaan juga diambil, antaranya dengan mengenakan sistem penyewaan fasiliti (FRS) yang mula dilaksanakan pada 1hb September 2016. Sistem ini membolehkan orang awam menyewa kemudahan-kemudahan sukan, riadah dan lain-lain kemudahan yang terdapat di jabatan-jabatan Kerajaan, termasuk sekolah-sekolah. Di samping itu, usaha untuk menguatkuasakan kutipan hasil Kerajaan juga turut diberi penekanan, misalnya dengan penubuhan *Board of Review* bagi memudahkan proses rayuan taksiran cukai pendapatan (corporate tax); meningkatkan usaha kutipan tunggakan; dan lain-lain.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua,

21. Keutamaan Belanjawan kedua ialah **Meningkatkan Produktiviti Negara**. Di bawah keutamaan ini, penekanan akan terus diberikan kepada meningkatkan produktiviti Perkhidmatan Awam dan Sektor Swasta. Kedua-dua sektor ini saling memerlukan dan berhubungkait bagi mencapai hasrat Negara seperti yang ditetapkan di dalam Wawasan Brunei 2035 dengan melaksanakan 'Whole of Nation approach'. Perkhidmatan Awam selaku pemudahcara dan penyelia peraturan; dan penguatkuasa undang-undang perlu terus mengambil inisiatif untuk meningkatkan produktiviti melalui pemberian perkhidmatan yang cekap dan *cost effective*. Dengan Perkhidmatan Awam yang cekap, sektor swasta juga akan mudah berkembang dan menyumbang kepada peningkatan KDNK Negara. Peningkatan produktiviti atau daya saing di Sektor Swasta akan membolehkan sektor ini mampu meneroka peluang-peluang pasaran domestik dan antarabangsa.

22. Ke arah mendukung fokus ini, Kerajaan telah melaksanakan beberapa inisiatif bagi memudahkan lagi orang ramai dan Sektor Swasta untuk berurusan. Antara inisiatif yang telah dilaksanakan termasuklah, pengenalan Sistem-Sistem seperti E-Registry di bawah Pendaftar Syarikat-Syarikat dan Nama-Nama Perniagaan; Labour Control System; PSC Recruitment; JobCentre Brunei; Online JPD; Brunei Darussalam National Single Window (BDNSW); Talian Darussalam 123; Land Application and Registration Information System (LARIS); e-Amanah; Sistem Pengurusan Kes Kehakiman (Judiciary Case Management System); dan lain-lain. Manakala mulai bulan Oktober 2016 lepas, Kementerian Kesihatan telahpun melaksanakan pendaftaran makanan import secara *online* bagi memudahkan pengimport-pengimport makanan untuk mendapatkan kebenaran dengan lebih cepat dan mudah.

RAHSIA

23. Sebagai salah satu inisiatif untuk meningkatkan pengurusan sumber tenaga manusia, Jabatan Perkhidmatan Awam, telah memperkenalkan kaedah baru penilaian prestasi Pegawai dan Kakitangan Kerajaan. Ianya akan menggunakan *Key Performance Indicators (KPIs)* sebagai pengukur prestasi masing-masing. Sistem penilaian ini bertujuan memupuk dan menanam budaya prestasi (*performance culture*) dan deliverologi, di dalam Perkhidmatan Awam, yang hasilnya Insya Allah, akan meningkatkan produktiviti Sektor Awam secara menyeluruh.

24. Di samping itu, Kerajaan juga telah melaksanakan beberapa inisiatif *consolidation* dan *streamlining* beberapa agensi Kerajaan. Ianya sebagai salah satu usaha bukan saja untuk meningkatkan produktiviti dan keberkesanan perkhidmatan awam kepada orang ramai, tetapi juga untuk mengawal kos operasi, tanpa menjejaskan tahap dan kualiti perkhidmatan kepada orang ramai. Inisiatif ini antaranya termasuklah penyerapan Jabatan Perbekalan dan Stor Negara, Kementerian Kewangan ke Jabatan Perbendaharaan; pengemaskinian beberapa Bahagian di Kementerian Pembangunan; dan penutupan beberapa buah Pusat Kesihatan yang membolehkan sumber manusia dan khidmat pakar tertentu dimanfaatkan secara optima dan *cost effective* di hospital-hospital Kerajaan dan Pusat-Pusat Kesihatan. Kementerian Kesihatan juga dengan kerjasama padu Kementerian Hal Ehwal Dalam Negeri, telah mengambil inisiatif dengan menempatkan perkhidmatan ambulan di Balai-Balai Bomba di seluruh Negara. Usaha ini bertujuan untuk meningkatkan keberkesanan perkhidmatan dalam menangani pertolongan kecemasan dan memperbaiki masa bertindak, waktu *respond* dan tempoh sampai ke tempat kejadian, termasuk bagi perawatan dan penghantaran mangsa atau pesakit ke hospital.

25. Fokus bagi meningkatkan produktiviti, terutama di Sektor Awam ini, telah pernah disentuh oleh Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam Sempena Hari Perkhidmatan Awam Kali Ke-23 pada 20 Oktober 2016, di mana Baginda bertitah:

' .....Perkhidmatan Awam adalah teras utama untuk kemajuan sesebuah negara. Warga Perkhidmatan Awam adalah pengurus, pemudahcara dan malah agen kepada perubahan. Kerana itu, warga Perkhidmatan Awam perlu memiliki disiplin yang tinggi dan kesungguhan dalam memainkan peranan masing-masing. Mereka perlu meningkatkan diri dengan mengenali *baseline* masing-masing, setakat mana minda, sikap dan kemampuan mereka dalam memberikan perkhidmatan yang berkualiti untuk negara dan pelanggan'

RAHSIA

26. Sebagai langkah untuk mengurangkan kos perniagaan di Negara ini bagi tujuan menggalakkan industri tempatan bergiat lebih aktif dalam meningkatkan produktibiti dan daya saing mereka, Kebawah Duli Yang Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam juga telah memperkenankan perubahan-perubahan kepada cukai kastam (cukai import dan cukai eksais) berkuatkuasa mulai 1hb April 2017. Antara langkah tersebut ialah pengurangan cukai kastam ke atas mesin-mesin industri seperti *steam turbines, poultry incubators, bakery machinery*, termasuk alat-alat ganti kepada kadar sebanyak 2.5% sahaja berbanding 5% sebelum ini; dan alat-alat ganti cukai eksais dikenakan ke atas kenderaan berat dan jentera berat pada kadar 5% sahaja bagi menggantikan cukai import pada kadar 20% sebelum ini.

27. Bagi Belanjawan Tahun Kewangan 2017/2018 ini, Kerajaan akan terus menyediakan peruntukan-peruntukan yang bersesuaian bagi meningkatkan produktivi agensi-agensi Kerajaan dalam menghulurkan perkhidmatan kepada pihak swasta dan orang ramai. Antaranya termasuklah:

- i. Sejumlah \$62.1 juta secara keseluruhan disediakan bagi membiayai keperluan-keperluan untuk penyelenggaraan dan menaiktaraf Teknologi Maklumat di semua Kementerian;
- ii. Di bawah RKN, sejumlah \$10.5 juta dengan Harga Rancangan \$13.5 juta disediakan untuk keperluan Research and Development (R&D);
- iii. Sejumlah \$17.7 juta secara keseluruhan disediakan bagi meningkatkan kapasiti pegawai dan kakitangan di semua Kementerian; dan
- iv. Peruntukan bagi pengambilan tenaga kerja profesional untuk Pusat Pembangunan Belia disediakan sejumlah kira-kira \$686 ribu di bawah Fokus Perbelanjaan;

Yang Berhormat Yang Di-Pertua dan Ahli-ahli Yang Berhormat,

28. Fokus belanjawan yang ketiga ialah **Memudahcara Perniagaan**. Selaras dengan dasar mempelbagaian ekonomi, dan bagi meningkatkan peranan dan sumbangan sektor swasta bukan minyak dan gas dalam menjana aktiviti perekonomian Negara, Kerajaan telah melaksanakan pindaan kepada undang-undang dan peraturan-peraturan, serta

RAHSIA

pengemaskinian proses-proses dan prosedur-prosedur dengan matlamat untuk memudahcara perniagaan di Negara ini.

29. Alhamdulillah, melalui usaha-usaha giat dan berterusan agensi-agensi Kerajaan, di bawah kepimpinan berwawasan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, melalui inisiatif-inisiatif yang diterajui oleh Duli Yang Teramat Mulia Paduka Seri Pengiran Muda Mahkota Pengiran Muda Haji Al-Muhtadee Billah, Menteri Kanan di Jabatan Perdana Menteri, selaku Sponsor dan Pengerusi Jawatankuasa Pandu PENGGERAK, kedudukan Negara dalam Laporan Doing Business 2017 keluaran World Bank telah dapat ditingkatkan sebanyak 25 anak tangga kepada kedudukan ke-72 dalam kalangan 190 negara di seluruh dunia. Di dalam Laporan tersebut, Negara Brunei Darussalam juga telah diiktiraf sebagai 10 Negara teratas yang terbanyak melaksanakan pembaikan atau pembaharuan bagi memudahcara perniagaan bagi tempoh 2 tahun berturut-turut.

30. Antara inisiatif-inisiatif yang telah diambil dalam mendukung reformasi tersebut termasuklah:

- **Pertama:-** Memperkenalkan proses baru bagi permohonan Lesen Pekerja Asing bagi memudahkan para peniaga membuat permohonan-pemohonan yang berkaitan, disamping membantu pihak Jabatan untuk melaksanakan pengawalan dan pemantauan pekerja asing dengan lebih teratur;
- **Kedua:-** Mengurangkan kos logistik bagi import dan eksport kontena sebanyak 36 peratus dari caj sarat bermula 1 Ogos 2016. Pengurangan caj pelabuhan ini dihasratkan untuk dapat mengurangkan kos perniagaan bagi peniaga dan pelabur di Negara ini, agar mereka akan lebih berdayasaing dan dapat mengembangkan aktiviti perniagaan mereka;
- **Ketiga:-** Memudahkan pengendalian proses pemfailan dimahkamah secara online menggunakan Sistem Pengurusan Kes Kehakiman (JCMS);
- **Keempat:-** Menubuhkan Mahkamah Komersial yang berperanan penting dalam pembangunan asas undang-undang perdagangan, kewangan serta industri di Negara ini;

RAHSIA

- **Kelima:-** Menguatkuasakan *Brunei Darussalam Accounting Standards (BDAS)* bermula 1 Januari 2018;
- **Keenam:-** Menubuhkan 'Board of Review' bagi meneliti kes-kes bantahan cukai daripada syarikat-syarikat, untuk mewujudkan pentadbiran cukai korporat yang lebih telus dan saksama,; dan
- **Ketujuh:-** Memperkenalkan Perintah Pelancongan 2016, yang meliputi Lembaga Pelancongan Brunei, Perlesenan Ejen-Ejen Pelancongan, Pendaftaran Premis Penginapan Pelancongan dan Perlesenan Pemandu Pelancong. Kementerian Sumber-Sumber Utama dan Pelancongan (KSSUP) juga telah melancarkan pakej pelancongan baru untuk meningkatkan kemasukan pelancong dan memanjangkan tempoh keberadaan mereka di Negara ini.

31. Sebagai usaha untuk menggalakkan lagi aktiviti-aktiviti pelaburan dan perusahaan di Negara ini, kadar cukai pegangan (*Withholding Tax*), iaitu cukai yang dikenakan ke atas pendapatan syarikat yang tidak bermastautin (*non-resident*) di Negara ini, akan dikurangkan berkuatkuasa mulai 1hb April 2017 seperti berikut:

- i. Cukai Pegangan bagi bayaran faedah pinjaman (*loan interest*) dikurangkan kepada 2.5% daripada 15% sebelumnya; dan
- ii. Cukai Pegangan ke atas bayaran khidmat pengurusan (*management fees*) dikurangkan kepada 10% berbanding 15% sebelumnya.

32. Dalam mendukung perkembangan Perusahaan Mikro, Kecil dan Sederhana (PMKS) dan koperasi, beberapa program telah dilaksanakan. Antaranya Badan Khas PKS, Darussalam Enterprise (DaRe) telah mengadakan sesi dialog terbuka, kumpulan fokus dan hari-hari terbuka peniaga. Sejak penubuhan pada Januari 2016, sebanyak 36 sesi dialog terbuka telah diadakan, dan beberapa hari terbuka peniaga telah dikendalikan, yang melibatkan 1,800 usahawan di Negara ini.

33. Di samping itu, atas keprihatinan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, dua buah pasar baru telah dibangunkan, iaitu Pasar Tamu Kianggeh dan baru-baru ini, Pasar Pelbagai Barangan Gadong bagi menggantikan Pasar Malam Gadong. Pembukaan pasar-pasar baru ini dihasratkan untuk memudahkan para peniaga dan pengusaha tempatan yang terlibat, untuk menjalankan

RAHSIA

perniagaan mereka dalam suasana lebih kondusif, mesra serta selesa, yang diharap akan menarik lebih ramai pengunjung. Apa yang menarik ialah selain daripada pelbagai barangan yang ditawarkan, ialah penyertaan pengusaha-pengusaha kecil dari pelbagai peringkat umur dan kelulusan, termasuk graduan-graduan. Penyertaan pengusaha-pengusaha tempatan ini menunjukkan azam dan tekad yang tinggi mereka untuk berdikari, dengan menceburi bidang perniagaan yang mencabar. Selaras jua dengan hasrat Kerajaan dalam menggalakkan pengusaha-pengusaha tempatan berkecimpung dalam bidang perniagaan, bersempena pelancaran Pasar Pelbagai Barangan Gadong, seramai 16 pengusaha berkelayakan yang beroperasi di Pasar tersebut, telah menerima bantuan kewangan di bawah skim mikro kredit yang dikendalikan oleh Darussalam Enterprise (DARE).

34. Ke arah mendukung matlamat di bawah fokus ini, peruntukan bersesuaian akan juga disediakan yang antaranya termasuklah:-

- i. Peruntukan bagi mendukung Pembangunan Kemajuan Perusahaan Mikro, Kecil dan Sederhana (PMKS) sebanyak \$5.0 juta di bawah Fokus Perbelanjaan. Melalui peruntukan ini, pihak Darussalam Enterprise (DARE) akan menjalankan program dalam memantapkan lagi suasana ekosistem PMKS serta pengendalian program dalam empat perkara, iaitu: memulakan sistem penilaian dan peningkatan daya saing PMKS ke peringkat global; mengendalikan program-program bagi menggalakkan anak tempatan menceburi keusahawanan dan program latihan yang meningkatkan keupayaan *business skills* dan *financial literacy* melalui Akademi Bisnes Perindustrian (IBA); meluaskan akses bantuan kewangan dengan menggiatkan lagi skim pembiayaan mikrokredit yang telah mula dilaksanakan pada tahun 2016 dan menubuhkan skim geran bersamaan (*co-matching grant*); serta meningkatkan *market access* bagi PMKS tempatan;
- ii. Sejumlah \$4.0 juta dengan Harga Rancangan sebanyak \$7.29 juta disediakan di bawah RKN untuk menyediakan infrastruktur asas di Tapak Industri Ternakan Udang, Sg Penyatang, Tutong;
- iii. Projek Pemeliharaan dan Peningkatan Infrastruktur Tapak-Tapak Industri sebanyak \$1.0 juta di bawah Fokus Perbelanjaan;

RAHSIA

- iv. Peruntukan sejumlah \$500,000.00 disediakan di bawah Kementerian Hal Ehwal Luar Negeri dan Perdagangan bagi Perkembangan Perdagangan; dan
- v. Penyediaan peruntukan bagi meningkatkan kapasiti Competent Authority dalam bidang *Hazard Analysis and Critical Control Points* (HACCP) yang bertujuan untuk memberikan akreditasi keselamatan makanan ke atas kilang-kilang pengeluaran makanan.

35. Alhamdulillah, setakat ini, melalui usaha berterusan dan sokongan padu semua pihak, lebih banyak aktiviti perniagaan dan pelaburan telah dan sedang giat diusahakan. Ini antaranya dengan melaksanakan beberapa projek usahasama pelaburan langsung asing (FDI), yang termasuklah:

- i. Bersama Syarikat Guangxi Beibu Gulf International Port Group Co. Ltd bagi mengendalikan *ports operation* dan memajukan Pelabuhan Muara;
- ii. Bersama Pelabur Turki menubuhkan Western Foods and Packaging Sdn Bhd bagi kilang majerin di Mukim Serasa, yang Insya Allah, akan beroperasi pada bulan April 2017 ini;
- iii. Bersama SC Tubular Solutions (B) Sdn Bhd dari Negara Jepun bagi pembuatan *tubular steel*, yang telah beroperasi sejak bulan Januari 2017;
- iv. Pemprosesan dan Pemasaran Rempah Brunei Halal bersama Syarikat Guanxi Ruian Logistics (Group) Co. Ltd;
- v. Bersama HLDS (B) Steel Sdn Bhd dari Negara China bagi pembuatan karbon paip keluli (*tubular steel*) yang InsyaAllah, akan beroperasi pada bulan Mei 2017;
- vi. Hiseaton Fisheries (B) Sdn Bhd bagi Projek Ladang Ternakan Ikan luar pantai dan Projek Pemprosesan di Negara Brunei Darussalam yang telah beroperasi sejak bulan Julai 2016;
- vii. Melancarkan taman perindustrian MC Biotech dan Sinar Suria Bio Center, pada bulan October 2016, untuk menarik pelaburan halal dan bio-industri, dan lain-lain;
- viii. Bersama Pelabur Abu Dhabi menubuhkan Saahtain Asia Sdn Bhd bagi pengeluaran makanan halal yang mentah dan siap sedia untuk dimasak; dan
- ix. Bersama Pelabur dari Korea bagi pengeluaran kosmetik halal.

RAHSIA

36. *Multi National Companies* (MNCs) ini akan memerlukan perkhidmatan dokongan (*support services*) dari PMKS di Negara ini. Oleh itu, PMKS ini, samada yang telah bertapak ataupun baru ditubuhkan, hendaklah mengambil peluang untuk membina kapasiti mereka bagi membolehkan mereka memanfaatkan peluang yang akan disediakan dan diperlukan oleh MNCs. Dari aspek lain, penglibatan MNCs ini juga akan dapat menyediakan lebih banyak peluang-peluang pekerjaan kepada anak-anak tempatan, pemindahan teknologi (*technology transfer*) dan memberi kesan limpahan (*spin off*) kepada perniagaan tempatan, khususnya PMKS dalam pelbagai aspek, seperti logistik, perkhidmatan dan pembekalan bahan-bahan. Ini jelas, di mana setakat ini, penubuhan kilang-kilang MNCs di Negara ini, bukan saja telah menyediakan peluang-peluang pekerjaan secara langsung dan berkualiti kepada belia-belia tempatan, malahan ianya juga telah memberikan peluang-peluang perniagaan kepada pengusaha-pengusaha PMKS, meningkatkan nilai eksport dalam Sektor Bukan Minyak dan Gas dan memberi kesan *spin off* kepada aktiviti ekonomi Negara secara menyeluruh.

37. Alhamdulillah, setakat ini, pelaburan langsung asing yang telah beroperasi di Negara ini bernilai sebanyak USD925 juta. Ianya telah dapat menjana sebanyak 621 pekerjaan secara langsung bagi anak-anak tempatan. Dalam pada itu, Negara juga pada masa ini, giat melaksanakan projek Pelaburan Langsung Asing yang bernilai kira-kira USD5 billion dan menimbangkan beberapa cadangan projek-projek yang keseluruhannya bernilai USD11 billion, dalam pelbagai kluster seperti *downstream*, perkhidmatan perniagaan dan produk Halal.

38. Bagi menjadikan Negara Brunei Darussalam sebuah destinasi perdagangan yang kompetitif, Kerajaan telah mewujudkan zon perdagangan bebas (Free Trade Zone [FTZ]) bagi mendukung dan mengembangkan aktiviti-aktiviti pembuatan (*manufacturing*) dan pengeksportan mahupun *re-export*. Melalui FTZ ini, barangan yang dipunggah, dikilang dan dikeluarkan hanya perlu melalui proses kastam yang minima. Pada peringkat ini, satu tapak di Kampong Terunjing, Daerah Brunei Muara seluas 96 hektar telah dikenalpasti bagi tujuan tersebut. Zon perdagangan bebas ini akan diperluaskan mengikut keperluan dari masa ke semasa.

39. Selain itu, usaha juga sedang giat dijalankan bagi menubuhkan Bursa Saham di Negara ini. Melalui penubuhan Bursa Saham ini, ianya akan dapat memberikan peluang alternatif pembiayaan kepada para peniaga dan pelaburan tempatan serta seterusnya jua memberi peluang orang ramai di Negara ini untuk melabur dalam syarikat-syarikat tempatan yang disenaraikan. Dalam pada itu, Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda

RAHSIA

Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, telahpun memperkenankan penubuhan sebuah Bank SME. Penubuhan Bank SME ini dihasratkan untuk memberikan perkhidmatan pinjaman kepada aktibiti sektor swasta yang dapat diakses dengan mudah (*accessible financing*), yang juga diharap akan dapat menggalakkan *start-up* di Negara ini. Insya Allah, transaksi bank ini nanti, termasuk kemudahan-kemudahan pinjaman Kewangan yang disediakan, akan mematuhi prinsip-prinsip Syariah (*Shariah compliance*).

40. Di samping itu, pelbagai inisiatif telah dilaksanakan bagi menarik Pelaburan Langsung Asing (FDI) ke Negara ini melalui Jawatankuasa FDI dan Industri Hiliran yang telah ditubuhkan. Melalui penubuhan Jawatankuasa ini, pelaksanaan dasar-dasar berkaitan FDI di Negara ini telah dapat dikukuhkan melalui koordinasi dan kerjasama antara agensi-agensi Kerajaan berkenaan, antaranya melalui Jabatan Tenaga dan Perindustrian, Jabatan Perdana Menteri; Dana Pembangunan Strategik Brunei (SDC) di bawah Dana Sustainability; Lembaga Kemajuan Ekonomi Brunei (BEDB); *FDI Action and Support Center* (FAST) dan lain-lain agensi-agensi Kerajaan seperti Kementerian Pembangunan dan Kementerian Sumber-Sumber Utama dan Pelancongan yang akan berterusan mengambil inisiatif-inisiatif dan meneroka peluang-peluang menarik FDI dan mempromosi aktiviti perniagaan yang berkualiti ke Negara ini.

41. Selain itu, Kerajaan melalui Darussalam Assets juga telah melaksanakan usaha untuk meningkatkan dan mengukuhkan prestasi Syarikat-Syarikat Berkaitan Kerajaan (GLCs) di bawahnya, agar menyumbang secara signifikan kepada produktiviti Negara. Darussalam Assets juga bekerja rapat dengan pihak pengurusan GLCs bagi menyediakan pelan perniagaan strategik untuk menetapkan hala tuju setiap GLC. Usahasama dengan Darussalam Assets setakat ini telah dapat memperbaiki prestasi kewangan dan operasi syarikat dan mendukung usaha pengukuhan sektor swasta di Negara ini. Melalui operasi GLC yang kukuh, selain dari menyumbang kepada perkembangan sektor swasta, GLC juga dapat memberikan peluang pekerjaan yang berkualiti kepada penduduk tempatan.

42. Untuk memastikan projek-projek operasi perindustrian di Negara ini mematuhi amalan-amalan terbaik antarabangsa, Kerajaan juga telah menubuhkan satu badan autoriti; iaitu Safety, Health and Environment National Authority (SHENA) yang bertanggungjawab untuk memantau aspek-aspek keselamatan dan kesihatan tempat kerja di semua sektor. Penubuhan Autoriti ini diharap akan dapat meningkatkan penekanan dan keutamaan kepada isu-isu keselamatan di tempat kerja, bagi mengawal dari berlakunya insiden-insiden yang tidak diingini yang setentunya memberi impak kepada tahap produktiviti.

RAHSIA

43. Dengan peruntukan-peruntukan yang telah disediakan dan inisiatif-inisiatif yang telah dilaksanakan dan sedang dirancang, kita penuh yakin, aktiviti perekonomian di Negara ini, Insya Allah akan berkembang dengan lebih pesat dengan peningkatan penglibatan dan sumbangan sektor swasta bukan minyak dan gas. Pada masa yang sama, para peniaga dan pengusaha di Negara ini perlulah meneroka peluang-peluang untuk mengembangkan lagi aktiviti dan operasi perniagaan mereka agar menjadi sebuah perniagaan yang mantap dan berdayatahan, serta dapat menghasilkan lebih banyak produk untuk memenuhi permintaan tempatan dan eksport. Bagi mendukung usaha tersebut, peranan sumber manusia perlulah turut diberikan penekanan sewajarnya.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan,

44. Sekarang izinkan kaola menyentuh mengenai keutamaan Belanjawan Keempat iaitu **Membina Kapasiti dan Modal Insan**. Modal insan yang berpengetahuan dan berkemahiran tinggi adalah sumber utama yang diperlukan untuk perkembangan dan kemajuan Negara secara progresif. Hanya melalui ilmu pengetahuan dan kemahiran yang tedapat pada sumber tenaga manusia di seluruh Negara, cabaran-cabaran semasa ekonomi dan sosial akan dapat diharungi dengan berkesan, Insya Allah. Ke arah itu, usaha berterusan dalam mempersiapkan golongan belia adalah menjadi satu keutamaan dalam perancangan bagi pembangunan dan perkembangan sosio-ekonomi Negara. Pembangunan kapasiti dan modal insan ini perlulah dilaksanakan secara holistik, merangkumi perolehan pengetahuan dan kemahiran. Ini termasuklah keupayaan keusahawanan; pemilikan sikap, nilai dan etika positif dan progresif; melalui program-program yang tersusun, bersesuaian dan berpaksikan kepada prestasi atau 'outcome'. Dalam Laporan Global Youth Development Index 2016 keluaran Commonwealth, Negara ini diletakkan pada kedudukan ke-31 dari kalangan 183 negara. Kedudukan ini menunjukkan perancangan dan pelaburan Kerajaan dalam pembangunan belia dalam pelbagai aspek termasuk pendidikan, kesihatan dan kesejahteraan membuahkan hasil yang positif.

45. Selaras dengan keutamaan tersebut, Kerajaan akan terus berusaha memberikan tumpuan kepada perkembangan sektor pendidikan, termasuk latihan-latihan bagi belia-belia di Negara ini. Belia yang berpendidikan berupaya untuk meningkatkan pencapaian dan kualiti kehidupan, di samping dapat membantu usaha Kerajaan dalam pembasmian kemiskinan. Antara keutamaan dan sasaran di bawah kategori ini ialah usaha Kerajaan melalui Kementerian Pendidikan untuk meningkatkan pencapaian dalam *literasi* dan *numerasi* di sekolah-sekolah. Ke arah itu, satu program telah dibentuk dengan mewujudkan pembimbing

RAHSIA

antarabangsa atau *international coaches* sebagai ejen perubahan. Bagi melaksanakan inisiatif ini, sejumlah \$17.0 juta telah disediakan di bawah Fokus Perbelanjaan.

46. Di samping itu, beberapa peruntukan juga terus disediakan oleh Kerajaan. Antaranya peruntukan Biasiswa disediakan sebanyak \$47.2 juta di bawah Kementerian Pendidikan dan \$2.54 juta di bawah Kementerian Hal Ehwal Ugama; sebanyak \$23.8 juta secara keseluruhan bagi Elaun Penuntut; dan \$50.0 juta bagi Perkhidmatan Pendidikan.

47. Sebagai tambahan kepada Skim Biasiswa Kerajaan, Skim Kemudahan Pinjaman Pendidikan akan diteruskan untuk memberikan peluang kepada pelajar-pelajar berkelayakan untuk melanjutkan pengajian di institusi pengajian tinggi tempatan dan luar Negeri. Sejak pelancaran skim ini pada bulan Ogos 2014, pinjaman bernilai kira-kira \$22.2 juta telahpun diluluskan yang melibatkan seramai 607 pelajar untuk mengikuti pengajian di peringkat ijazah pertama dalam pelbagai bidang, termasuk Jurusan Ugama dan Arab.

48. Dalam pada itu, sebagai usaha memupuk belia-belie sebagai generasi yang berilmu, beriman, beramal, bertakwa dan berakhlak mulia, selaras jua dengan amalan hidup berteraskan Konsep Melayu Islam Beraja, Kementerian Hal Ehwal Ugama juga telah mengadakan beberapa program, antaranya ialah Program Keagamaan Senegara (PKS) Persekolahan Ugama dan Arab; Program Satu Minggu Satu Juzu'; Program Rihlah Ilmiah; Program 3s (Solat Subuh Sihat); dan program 'Masjid Makmur Negara Berkat' dan Program Pembinaan Masjid yang mana cadangan pembinaan ini akan dimasukkan dalam projek-projek Rancangan Kemajuan Negara ke-11. Untuk makluman ahli-ahli Yang Berhormat, pembinaan masjid yang dicadangkan oleh Kementerian Hal Ehwal Ugama adalah lebih banyak daripada yang dicadangkan oleh salah seorang ahli Yang Berhormat pagi tadi, yang mana pada masa ini sedang diteliti oleh agensi-agensi berkenaan. Di samping itu, Jabatan Mufti Kerajaan telah jua melancarkan Perkhidmatan Sistem Perpustakaan Digital Islam yang menawarkan perkhidmatan-perkhidmatan perpustakaan secara on-line. Antara perkhidmatan yang ditawarkan termasuk perkhidmatan-perkhidmatan e-fatwa, e-irsyad, koleksi digital yang merangkumi ceramah melalui video, koleksi digital dan lain-lain.

49. Sebagai inisiatif untuk memupuk budaya keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar dari peringkat lebih awal lagi, Kementerian Pendidikan dengan beberapa agensi lain seperti Syarikat Minyak Brunei Shell Petroleum Sendirian Berhad (BSP) dan Universiti Brunei Darussalam (UBD), telah memperkenalkan Program Skim Pendidikan Keusahawanan Brunei (Brunei Entrepreneurship Education Scheme - BEES) 2.0. Program ini bertujuan untuk membantu pelajar memahami selok belok perniagaan melalui aktiviti yang praktikal,

RAHSIA

mewujudkan kesedaran untuk lebih berdikari, serta memberi inspirasi dalam mendidik para belia untuk belajar dan memahami konsep perniagaan.

50. Selain itu, Kementerian Pendidikan melalui Agenda Keusahawanan Kebangsaan (National Entrepreneurship Agenda – NEA) telah berjaya melibatkan sekurang-kurangnya 6,000 orang pelajar dari semua peringkat persekolahan, pendidikan dan komuniti dalam program keusahawanan tersebut. Program ini dihasratkan untuk memupuk minda keusahawanan yang menjurus kepada sifat berdikari, berdaya cipta, inovatif, berpandangan jauh, mampu meraih peluang, mengenalpasti risiko dan pengawalannya, serta pandai berikhtiar.

51. Bagi menyediakan latihan kemahiran yang diperlukan dalam pekerjaan, Kerajaan juga telah menyediakan Rangka Kerja Kompetensi Industri (Industry Competency Framework - ICF). Rangka kerja ini adalah sebagai kesinambungan kepada Energy Industry Competency Framework (EICF) yang telah disediakan bagi Industri Tenaga sejak lima tahun yang lalu. Melalui Rangka kerja ini, perancangan dan pelaksanaan program-program latihan akan dibuat secara lebih teratur dan berkesan bagi mendukung keperluan sebenar aktiviti perniagaan dan pelaburan di Negara ini. Setakat ini, sebanyak 2,575 pelatih telah menjalani latihan kemahiran di bawah kedua-dua Rangka Kerja, di mana seramai 1,213 pelatih telah mendapat pekerjaan yang bersesuaian di dalam bidang-bidang yang tertentu.

52. Selain itu, Kerajaan melalui agensi-agensi yang berkenaan, yang diterajui oleh Jabatan Tenaga dan Perindustrian, Jabatan Perdana Menteri akan mengambil langkah-langkah untuk memantapkan lagi suasana ekosistem bagi perusahaan mikro, kecil dan sederhana (PMKS). Pada tahun 2016, beberapa program telah dilaksanakan oleh Darussalam Enterprise (DARe), antaranya Akademi Bisnes Perindustrian (IBA) yang telah memberi perkhidmatan kepada 500 usahawan yang bertujuan memberikan keupayaan *business skills* dan *financial literacy* kepada peserta-peserta; program startup bootcamp bagi 65 peserta; pelancaran skim pembiayaan mikrokredit yang telah menampung kira-kira seramai 100 usahawan; skim geran bersama (co-matching grant); dan hackathon yang melibatkan lebih 100 peserta. Program hackathon ini yang turut melibatkan Jabatan Tenaga dan Perindustrian, adalah merupakan satu platform baru untuk memetik idea-idea kreatif orang ramai dalam menangani masalah-masalah awam dan menghasilkan *solution* yang praktikal dalam bentuk aplikasi telefon bimbit. Jabatan Tenaga dan Perindustrian seterusnya akan melaksanakan program e-Commerce bagi 1,000 PMKS; Grassroots Bootcamp bagi 200 usahawan baru; dan inisiatif *Made in Brunei* yang mempromosikan produk-produk tempatan yang berkualiti di dalam dan di luar Negara.

RAHSIA

53. Selaras dengan usaha berterusan Kerajaan dalam membina kapasiti belia-belia di Negara ini, program-program pembangunan belia yang dikendalikan oleh Pusat Pembangunan Belia, Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan akan terus dikukuhkan kepada aspek-aspek membantu belia-belia untuk mendapat pekerjaan; atau berusaha sendiri. Ke arah itu, peruntukan sebanyak \$1.6 juta akan disediakan antarlainnya bagi membolehkan Pusat Pembangunan Belia mengambil tenaga-tenaga pengajar yang lebih berkemahiran. Sejak dari tahun 2010, seramai 2,101 orang pelatih telah menamatkan kursus apprenticeship di Pusat berkenaan.

54. Sebagai usaha untuk meningkatkan pengambilan pekerja-pekerja tempatan di sektor swasta di Negara ini, Jabatan Tenaga dan Perindustrian, di Jabatan Perdana Menteri telah menganjurkan Pameran Kerjaya Brunei 2016 yang telah disertai oleh 200 buah syarikat. Pameran ini menawarkan peluang-peluang pekerjaan dalam pelbagai sektor seperti binaan, makanan dan minuman, penerbitan, IT dan kreatif, dan lain-lain. Berbagai peluang pekerjaan telah ditawarkan oleh syarikat-syarikat tempatan bagi pencari-pencari kerja tempatan. Pada masa yang sama, aktiviti-aktiviti seperti menulis CV, kaunseling kerjaya, sesi Program Literasi Digital dan sesi Talk Inspirational juga dikendalikan bagi memberi bantuan dan panduan berguna kepada anak-anak tempatan yang sedang mencari pekerjaan. Sejak pelaksanaan Pameran Kerjaya Brunei 2016, seramai 700 orang anak tempatan telah mendapat pekerjaan.

55. Sebagai tambahan kepada usaha-usaha tersebut, seperti yang telah dititahkan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam semasa majlis perasmian Majlis-Majlis Mesyuarat di dewan yang mulia ini pada 6 Mac 2017, Kerajaan juga akan melancarkan Skim Apprenticeship Graduan. Skim ini yang diberikan nama 'I-RDY', adalah antara Program Majlis Perancangan Tenaga Manusia bagi peningkatan keupayaan tenaga manusia serta penyelarasan keupayaan pencari kerja dengan keperluan industri. Skim ini akan bermula pada bulan April 2017 ini. Ianya bertujuan untuk memberi pengalaman kerja kepada graduan-graduan yang masih mencari pekerjaan, supaya graduan berkenaan mendapat pengalaman dan keupayaan yang diperlukan oleh industri. Di samping memberi peluang untuk menimba pengalaman, Skim ini juga akan memuatkan program-program latihan bersesuaian bagi meningkatkan lagi 'marketability' graduan-graduan berkenaan. Peserta Skim ini akan dihulurkan elaun dalam jumlah yang bersesuaian bagi tempoh maksima 3 tahun. Di peringkat permulaan ini, sejumlah 65% daripada pencari kerja graduan akan dibantu melalui Skim ini yang jua akan dijalankan bersama empat program lagi, iaitu Learning and Grow; Growth for Excellence; Upskilling and

RAHSIA

Reskilling; serta Training Grant. Melalui Skim ini juga diharap isu ketidakselarasan (*mismatching*) di antara kelulusan yang diperolehi dan kerja yang ditawarkan akan dapat dikurangkan. Ke arah itu, sejumlah \$15.0 juta akan disediakan bagi pelaksanaan Skim ini.

56. Dalam masa yang sama, usaha-usaha juga terus digiatkan dalam mempertingkatkan kualiti pendidikan teknikal dan vokasional di Negara ini. Antara inisiatif tersebut ialah penganugerahan pensijilan Pengurusan Kualiti (QMS) ISO 9001:2008 kepada Institute Pendidikan Teknikal Brunei (IBTE) pada bulan Mei 2016 lepas. Dengan pensijilan itu, IBTE diharapkan akan dapat memastikan kualiti dalam program dan operasinya dengan matlamat untuk melahirkan graduan yang berkemahiran dan berkualiti tinggi, serta dapat meningkatkan daya saing industri dan pembangunan negara.

57. Dalam usaha meningkatkan lagi celik kewangan (*financial literacy*) dan kesedaran orang ramai terhadap aspek pengurusan kewangan, beberapa inisiatif celik kewangan telah diungkapkan. Inisiatif ini termasuklah mengadakan aktiviti jerayawara ke Kementerian dan sekolah oleh beberapa agensi seperti Autoriti Monetari Brunei Darussalam (AMBD); Tabung Amanah Pekerja (TAP); Takaful Brunei Keluarga Sdn Bhd; dan Insurans Islam TAIB Sdn Bhd. Antaralain perkara yang disampaikan kepada orang ramai termasuklah kemahiran dalam menggubal dan mencapai matlamat kewangan; merangka bajet secara efektif; mengurus hutang secara bijak; dan berbelanja secara berhemat.

Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat

58. Keutamaan belanjawan yang terakhir ialah **Meningkatkan Kesejahteraan Awam**. Dasar Kerajaan ialah untuk memelihara kesejahteraan rakyat dan penduduk Negara ini agar ianya berterusan akan turut dinikmati oleh generasi masa kini hingga generasi akan datang, Insha Allah.

59. Bagi mendukung keutamaan ini, penganjuran aktiviti-aktiviti di bawah Program Bandarku Ceria di Bandar Seri Begawan setiap hari Ahad telah mendapat sambutan yang menggalakkan daripada orang ramai. Selain dapat mengamalkan gaya hidup aktif dan sihat sambil beriadah bersama keluarga mereka, suasana bandar pada waktu pagi hujung minggu juga dapat dimeriahkan dengan pelbagai kegiatan menarik yang diadakan.

60. Peruntukan-peruntukan bersesuaian akan terus disediakan di bawah fokus ini, antaranya dalam memastikan perkhidmatan kesihatan berkualiti terus disediakan. Antara peruntukan-peruntukan yang disediakan oleh Kerajaan termasuk bagi pembelian Ubat-

RAHSIA

Ubatan sebanyak \$36.0 juta; Perbekalan dan Perkhidmatan Perubatan disediakan sebanyak \$22.8 juta; sejumlah \$4 juta disediakan bagi membiayai kos penghantaran dan rawatan pesakit keluar negara; dan \$30 juta bagi Perkhidmatan rawatan-rawatan pesakit di pusat-pusat rawatan khusus iaitu Gleneagles JPMC, Pusat Kanser Brunei dan Brunei Neuroscience, Stroke & Rehabilitation Centre.

61. Bagi keperluan kemudahan-kemudahan awam, antara peruntukan yang disediakan termasuk \$44.9 juta bagi kerja-kerja Pemeliharaan Aset serta Pemeliharaan Kemudahan Awam dan Infrastruktur di Jabatan Kerja Raya yang termasuk bagi pengurusan bekalan air dan saliran serta kerja-kerja Pencegahan Banjir. Kerajaan juga secara berterusan akan melaksanakan kerja-kerja menaiktaraf sistem bekalan tenaga elektrik Negara di mana di bawah peruntukan RKN, sejumlah \$52.9 juta dengan Harga Rancangan \$112.3 juta telah disediakan bagi tujuan tersebut. Di samping itu, Harga Rancangan bagi program *Long Term Service Agreement* (LTSA) iaitu kerja-kerja memelihara dan menaiktaraf sistem bekalan elektrik pada masa ini juga dinaikkan daripada \$130 juta kepada \$143 juta secara keseluruhannya.

62. Peruntukan bagi menyediakan perumahan yang mampu dimiliki oleh rakyat yang berpendapatan rendah dan sederhana akan terus disediakan. Di bawah RKN, peruntukan Perumahan Negara akan disediakan sebanyak \$34.5 juta bagi membiayai beberapa projek-projek berkaitan. Dalam pada itu, di bawah skim bantuan memiliki rumah bagi ahli-ahli TAP yang terdiri dari rakyat Negara ini, seramai 206 orang telah dihulurkan bantuan sejak ianya diperkenalkan pada bulan Ogos 2012, dengan jumlah keseluruhan sebanyak \$5 juta.

63. Sebagai usaha berterusan dalam menyediakan rangkaian pengangkutan jalan raya bersepadu, sejumlah \$375.8 juta dengan Harga Rancangan \$1,458 juta disediakan di bawah peruntukan RKN. Peruntukan ini disediakan antarlainnya bagi membiayai projek-projek yang sedang dalam pelaksanaan termasuk pembinaan Jambatan Penghubung dari Sungai Kebun ke Jalan Residency, Daerah Brunei dan Muara. Di samping itu, sejumlah \$300 juta disediakan bagi membiayai pelaksanaan pembinaan Jambatan Penghubung Daerah Temburong dengan Daerah Brunei dan Muara. Sebagai langkah penyediaan sistem pengangkutan awam yang lebih 'reliable' dan 'affordable', Jabatan Pengangkutan Darat, Kementerian Perhubungan telah melancarkan Sistem Teksi Bermeter pada bulan September 2016. Pelancaran ini dihasratkan akan dapat meyakinkan orang ramai untuk menggunakannya dengan harga yang berpatutan.

RAHSIA

64. Sebagai langkah bagi memelihara keselamatan, kesejahteraan dan kesihatan rakyat serta penduduk Negara ini, di samping untuk mengukuhkan ekonomi Negara, Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam telah memperkenankan bagi pengemaskinian beberapa kadar duti import dan eksais di bawah Perintah Duti Import Kastam 2012 dan Perintah Duti Eksais 2012 berkuatkuasa mulai 1 April 2017 antarlainnya:

- i. Mengurangkan cukai kastam ke atas tayar-tayar baru daripada 20% kepada 5%, manakala bagi tayar terpakai dikurangkan daripada 20% kepada 15% sahaja. Langkah ini adalah bagi mengalakkan penggunaan tayar baru oleh orang ramai demi meningkatkan keselamatan pengguna jalan raya;
- ii. Mengurangkan cukai kastam bagi alat-alat ganti kenderaan daripada 20% kepada 5% bagi tujuan meringankan beban kos kepada pengguna dalam kos pemeliharaan dan baikpulih kenderaan; dan
- iii. Mengenakan cukai eksais ke atas produk-produk makanan yang mengandungi kandungan gula yang tinggi seperti *sugary drinks*; produk gula dan koko; dan produk *Monosodium glutamate (MSG)*. Ini dihasratkan untuk mengurangkan penggunaan produk-produk tersebut dan sebaliknya diharap meningkatkan permintaan bagi produk-produk makanan dan minuman alternatif yang lebih sihat bagi mendukung usaha Kementerian Kesihatan dalam merealisasikan hasrat *Bersama Ke Arah Warga Sihat*.

65. Selaras dengan pengemaskinian kadar-kadar tersebut, Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam juga telah memperkenankan bagi sebahagian kutipan hasil yang diperolehi daripada duti import dan eksais tersebut disalurkan untuk membantu ibu-ibu rakyat dan Penduduk Tetap Negara ini yang baru melahirkan anak, dalam bentuk pemberian bantuan peralatan susu ibu dan lampin pakai buang yang amat diperlukan. Apa yang dihasratkan, pemberian subsidi ini akan dapat mengurangkan beban kewangan bagi ibu bapa berkenaan dan seterusnya memastikan setiap anak-anak yang baru dilahirkan akan mendapat penjagaan yang sewajarnya.

66. Dalam pada itu, Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan (KKBS) juga telah melaksanakan program khusus bagi meningkatkan keupayaan penerima-penerima bantuan kebajikan. Program ini dihasratkan untuk membantu penerima-penerima bantuan yang tertentu untuk meningkatkan tahap keupayaan diri dan seterusnya mendapatkan pekerjaan

RAHSIA

bersesuaian. Adalah diharapkan peserta-peserta program ini akan berpeluang untuk menambahkan lagi pendapatan mereka bagi kesejahteraan sosio-ekonomi mereka dan keluarga dan seterusnya mengeluarkan mereka dari kepompong kemiskinan.

67. Selaras jua dengan usaha dalam menangani isu kemiskinan dan jua pengangguran di kalangan belia-belia tempatan, pihak Kerajaan telah mewujudkan pelbagai program bagi membina keupayaan diri, terutama bagi pencari-pencari kerja sebagaimana yang kaola huraikan sebentar tadi. Antara program-program berkenaan termasuklah Program Keusahawanan Belia; Program Khidmat Bakti Negara (PKBN); Program tenaga kerja tempatan di Akademi Kebudayaan dan Kesenian; Program 'tuition' kepada masyarakat; dan Menggunakan Pusat Belia sebagai tempat mencari rezeki bagi belia-belia. KKBS juga mengendalikan beberapa kursus pendek secara 'hands-on' terutamanya melalui Pusat Pembangunan Belia

68. Antaralain kursus yang dilaksanakan termasuk Kursus Asas Kemahiran Terapi Kecantikan; Kursus Asas Kemahiran Teknologi Rekaan Fesyen; Kursus *Fiber To The Home*; dan Kursus Pemandu Jentera Berat.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua, dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

69. Dengan keadaan ekonomi semasa yang mencabar, dan arah tuju ekonomi global yang sukar diramal, pihak Kerajaan perlu melaksanakan langkah-langkah berwaspada dalam pengurusan kewangannya. Ke arah itu, belanjawan Tahun Kewangan 2017/2018 ini disediakan dengan mengambilkira usaha Kerajaan dalam menangani defisit belanjawan disamping memberi tumpuan kepada usaha untuk menyediakan asas bagi perkembangan dan kemajuan sosio-ekonomi yang mampan berpandukan kepada Fokus Belanjawan yang dihuraikan di dalam cadangan Belanjawan ini. Namun demikian, usaha pengurangan perbelanjaan ini, masih tidak dapat mengimbangi impak penurunan pendapatan Kerajaan berikutan harga minyak dunia yang rendah dan berterusan. Ini kerana pihak Kerajaan masih perlu untuk meneruskan program-program pembangunan Negara bagi memelihara kesejahteraan hidup rakyat dan penduduk Negara ini. Selaras dengan hasrat inilah, semua pihak adalah dipohonkan untuk memberi kerjasama dalam mendukung program-program dan perancangan yang disusun dan dilaksanakan oleh Kerajaan, antaranya dalam usaha mempelbagaikan ekonomi Negara, perkembangan sektor swasta termasuk dalam menarik Pelaburan Langsung Asing (FDI), menyediakan peluang-peluang pekerjaan kepada belia-belia tempatan dan lain-lain. Dalam pada itu, orang ramai jua diharap turut mengamalkan

RAHSIA

sikap berjimat cermat dan mengelakkan pembaziran terutama dalam penggunaan keperluan asas yang bersubsidi seperti air, tenaga elektrik, minyak kenderaan dan lain-lain.

70. Selaras dengan usaha mengawal perbelanjaan dan sikap berjimat cermat oleh agensi-agensi Kerajaan, kepentingan untuk meningkatkan hasil Kerajaan juga perlu diberikan perhatian wajar dalam usaha mewujudkan pengurusan kewangan Kerajaan yang mampan. Adalah menjadi matlamat Kerajaan, agar kesejahteraan dan kemakmuran Negara pada masa ini akan terus dapat dinikmati oleh generasi akan datang, selaras jua dengan titah Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam Sempena Hari Perkhidmatan Awam Kali Ke-22, pada 24 November 2015 pada mana Baginda menekankan bahawa:

'Dunia kita sekarang sedang berada dalam kemelut ekonomi. Inilah masanya warga perkhidmatan awam mempelopori langkah berjimat cermat, di samping meningkatkan komitmen dan usaha memajukan Negara untuk hari ini dan juga untuk masa depan anak cucu kita.'

Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

71. Dengan adanya usaha gigih daripada semua pihak bagi mencapai sasaran-sasaran yang ditetapkan, matlamat untuk mencapai perkembangan dan pertumbuhan ekonomi yang lebih mantap dan dinamik sepertimana yang dihasratkan di dalam Wawasan 2035 akan dapat dicapai, Insya Allah. Perkara ini juga pernah disentuh oleh Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam semasa sambutan Hari Perkhidmatan Awam Kali Ke-23 pada 20 Oktober 2016 yang lepas di mana Baginda bertitah:

'.....dengan usaha bersepadu semua Kementerian, yang dilengkapi dengan strategi-strategi yang berasaskan *evidence and result-based*, kita Insya Allah akan dapat menjayakan pelaksanaan Wawasan 2035'.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan ahli-ahli YB,

72. Dengan izin Allah Subhanahu Wata'ala jua, serta kepimpinan bijaksana Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei

RAHSIA

Darussalam, dan sokongan padu semua pihak termasuk Sektor Awam, Sektor Swasta, rakyat serta penduduk Negara Brunei Darussalam, selaras jua dengan amalan 'Whole of Nation approach', Insyah Allah, semua usaha-usaha dan program-program yang telah dirancang ini, akan memudahkan kita mengharungi cabaran-cabaran masa kini, dan kita berdoa agar Negara kita yang mengamalkan hidup berteraskan Konsep Melayu Islam Beraja, akan terus maju, aman, makmur lagi sejahtera, sesuai dengan hasrat Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, untuk menjadikan Negara ini sebagai sebuah Negara Zikir, "Baladun, Tayyibatun, Warabbun Ghafur", iaitu Negara yang aman makmur, dengan mendapat keredhaan, pertolongan dan keberkatan Allah Subhanahu Wata'ala yang Maha Pengampun.

73. Oleh itu, adalah penting supaya Rang Undang-Undang yang dibentangkan di hadapan kita ini disokong untuk dijadikan satu Undang-Undang Perbekalan Negara Yang Dikeluarkan Dari Peruntukan Kumpulanwang Yang Disatukan bagi maksud-maksud yang tertentu, sepanjang Tahun Kewangan 2017/2018.

Sekian Wabillahitaufik Wal-Hidayah, Wassalamualaikum Warahmatullahiwabarakatuh.